

Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion
Rapport 2013:7

Polisens förhör med misstänkta

Svensk utbildning i internationell belysning

Pär Anders Granhag
Leif A. Strömwall
Sebastian Cancino Montecinos
Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet

Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion
Rapport 2013:7

Polisens förhör med misstänkta

Pär Anders Granhag
Leif A. Strömwall
Sebastian Cancino Montecinos
Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet

Denna rapport har upprättats vid Rikspolisstyrelsens funktion för utvärderingsverksamhet. Rikspolisstyrelsen har inte tagit ställning till innehållet. De åsikter som framförs är författarnas egna.

Författarnas tack

Stort tack till samtliga insatta personer inom polisutbildningarna som besvarade frågor och bidrog med material, och granskade en första version av texten.

Pär Anders Granhag, Leif A. Strömwall och Sebastian Cancino Montecinos

Rikspolisstyrelsens förord

Förhör med vittnen, målsäganden och misstänkta är några av de mest centrala inslagen i en förundersökning. Kvalitén på och utfallet av dessa förhör predicerar inte sällan utfallet av hela ärendet. De förhör som hålls med misstänkta är på flera sätt speciella. Taktiskt väl genomförda och dokumenterade förhör förbereder väl inför förhandling i domstol; mindre väl genomförda förhör kan bidra till att ärendet måste läggas ned. I den etiska dimensionen återfinns dels att den som är misstänkt inte nödvändigtvis är skyldig, dels att oavsett om den misstänkte är skyldig eller inte får förhørsledaren inte agera manipulativt.

Rikspolisstyrelsens verksledningskansli har därför uppdragit åt Professor Pär Anders Granhag att ge en överblick över svensk polis utbildningar i förhörsmetodik. I kunskapsöversikten beskriver författarna vilka modeller som används och hur väl de baseras på forskning. I ett avsnitt jämförs den svenska utbildningen med tre andra länders.

Genom denna rapport är förhoppningen att alla som arbetar med förhörsmetodik ska få en fördjupad förståelse för innebörden av utbildning i förhörsmetodik så att arbetet kan genomföras på ett effektivt och kunskapsbaserat sätt.

Ulf Holmberg, Högskolan Kristianstad har läst manus och bidragit med värdefulla synpunkter på innehållet i rapporten.

Karl Wallin
Kanslichef
Verksledningskansliet
Rikspolisstyrelsen

Lars Dolmén
Utvärderingsfunktionen
Verksledningskansliet
Rikspolisstyrelsen

Innehåll

Rikspolisstyrelsens förord	1
Sammanfattning	5
Inledning.....	7
Tillvägagångssätt	8
Avgränsningar	9
1. Förhörsmetoder och principer	11
2. Svenska förhållanden	17
Analys av utbildningsmaterial.....	24
3. Jämförande länder	27
Nederländerna.....	27
England/Wales	30
Norge	33
4. Svenska förhållanden i internationell belysning....	35
5. Slutsatser och framåtblickande observationer	37
Slutsatser	37
Framåtblickande observationer	38
Referenser	41

Förkortningar

ACPO	Association of Chief Police Officers
CJNOS	Criminal Justice National Occupational Standards
GIS	General Interviewing Strategy
KI	Kognitiv intervjumetodik
KREATIV	Förhållningssätt till förhör utvecklat i Norge som står för: Kommunikation, Rättssäkerhet, Etik och Empati, Aktiv medvetenhet, Tillit genom öppenhet, Information och Vetenskaplig förankring
KPU	Kriminalpolisutbildning
NIIS	National Investigative Interviewing Strategy
NPIA	National Policing Improvement Agency
NSSGII	National Strategic Steering Group on Investigative Interviewing
PCSO	Police Community Support Officers
PEACE	Förhållningssätt till förhör utvecklat i England/Wales som står för: Plan and prepare, Engage and explain, Account and challenge, Closure and Evaluation
PHS	Polishögskolan
PNU	Polisens nationella utredningskoncept
PUM	Polisens underrättelsemodell
RPS	Rikspolisstyrelsen
SUE	Strategic Use of Evidence

Sammanfattning

Att hålla förhör med målsägande, misstänkta och vittnen utgör några av de mest centrala inslagen i en förundersökning. Kvaliteten på dessa förhör spelar en viktig roll för utfallet av ärendet. De förhör som hålls med misstänkta för brott är speciellt utifrån flera olika perspektiv, till exempel juridiska, etiska och förhörstaktiska.

Syftet med rapporten var att kartlägga hur utbildningen med avseende på förhör med misstänkta är upplagd och bedrivs i Sverige, både på grund- och vidareutbildningsnivå. Ett annat viktigt mål var att kasta en internationell belysning över förhållandena i Sverige genom att jämföra med motsvarande utbildningar i Nederländerna, England/Wales och Norge.

Vi identifierade och kontaktade utbildningsansvariga vid samtliga svenska grundutbildningar (PHS Solna, polisutbildningarna vid Umeå universitet och Linnéuniversitetet i Växjö) och de stora utbildningsgivarna för polisens vidareutbildningar (PHS Solna och Polismyndigheterna i Skåne, Västra Götaland och Stockholms län). Relevanta kurser identifierades och vi granskade upplägg och innehåll genom kursmaterialet (kursplaner, specifika kursupplägg, scheman, litteraturlistor, kurskompendier etc). Dessutom intervjuades utbildningsansvariga för att ge kompletterade information. För att få in material för de internationella jämförelserna, identifierades nyckelpersoner med god insikt i utbildningarna i respektive polisorganisation, och material om utbildningarnas upplägg och innehåll granskades på samma sätt som det svenska materialet.

I rapporten redovisas översiktligt förhörstaktiska metoder och principer (Del 1). Del 2 består av en redogörelse av den svenska förhørsutbildningen på grund- och vidareutbildningsnivå samt en analys av kvaliteten på den kurslitteratur som används i Sverige. I Del 3 redovisas hur polisen i Nederländerna, England/Wales och Norge utbildas med avseende på förhör med brottsmisstänkta. Del 4 utgörs av en kontrasterande analys, där de svenska förhållandena utvärderas genom att vi urskiljer likheter och skillnader med de tre jämförelseländerna. Del 5 innehåller slutsatser och där ges också några framåtblickande observationer och förslag till åtgärder.

Kartläggningen visar på både likheter och skillnader vid jämförelsen mellan Sverige och de tre andra länderna. Likheterna är främst att det finns uttalade ambitioner att göra utbildningarna forskningsanknutna, och ett avståndstagande från manipulativa inslag i förhör med misstänkta. Skillnaderna noteras främst i att Sverige inte har en nationellt antagen modell för hur förhör med misstänkta ska utföras; en modell som kan styra utbildningens struktur och innehåll, och som leder till en nationell samordning av främst vidareutbildningen och dess länk till grundutbildningen. Sådana modeller finns i de tre jämförelseländerna.

Vår uppfattning är att Polisen i Sverige bör inrätta en övergripande modell för förhör med misstänkta. Etablerandet av en sådan modell skulle sannolikt lösa merparten av de problem och brister som framkommit i vår kartläggning. Vi ser stora möjligheter till en bättre utbildning angående förhör med misstänkta om man i Sverige låter sig inspireras av den utveckling som ägt rum i andra länder. I detta sammanhang är Norge en möjlig förebild.

Inledning

Digitala spår, DNA-analyser och teknisk bevisning spelar ibland centrala roller i brottsutredningar, men oftast är det förhör med målsäganden, vittnen och misstänkta som utgör de mest avgörande inslagen. Om dessa förhör sköts professionellt (dvs. systematiskt och förhörstaktiskt riktigt) kan utredningen ofta drivas framåt, om förhören missköts kan utredningen ledas in i en återvändsgränd eller utgöra startpunkt för ett rättsligt haveri. Kort sagt, kvaliteten på de förhör som hålls avgör inte sällan utfallet av hela ärendet. Förhör med *misstänkt person* är speciella på flera vis. Dessa förhör rymmer en *juridisk dimension*. Det betyder bland annat att vissa aspekter av förhöret är rättsligt reglerade. Det betyder också att de förhörstaktiska inslag som förekommer bör ha nära koppling till de domstolsförhandlingar som eventuellt följer. Dessutom rymmer förhör med misstänkta en *etisk dimension*. Det betyder bland annat att förhørsledaren inte får pressa fram ett erkännande genom att till exempel introducera brottsmotiv eller utsätta den misstänktes minne för manipulation. De juridiska och etiska dimensionerna skall här inte förstås som fullständigt fristående från varandra, eller att de är de enda dimensionerna av intresse och vikt. I de fall där polisens utredningsarbete ifrågasätts riktas ofta söklijuset mot just förhör med misstänkta, och inte sällan står då både de juridiska och de etiska aspekterna i fokus (se t.ex. fallet Tommie Karim och fallet Tomas Quick). För att nå hög kvalitet på dessa förhör räcker det inte med att veta vad som är lagmässigt förpliktat (t.ex. underrättelse om misstanke om brott) och/eller veta vad som absolut inte får göras (t.ex. ljuga om bevisläget i det aktuella ärendet). För att nå en hög standard på förhör med misstänkta krävs systematiska utbildningsinsatser, där ansvariga utbildare har kompetens och resurser att förmedla vetenskapligt baserad kunskap, ofta av psykologisk natur. Föreliggande rapport har som huvudsaklig målsättning att kartlägga hur utbildning kring förhör med misstänkta ser ut i Sverige idag, och hur de förhållanden som råder i Sverige står sig i en internationell jämförelse.

Disposition

Rapporten utgörs av fem delar. Del 1 utgörs av en inledande och kortfattad beskrivning av olika förhörsmetoder och principer. Del 2 ger en översiktlig beskrivning av den svenska förhörsutbildningen på grund- och vidareutbildningsnivå, samt inkluderar en analys av den kurslitteratur som används. I del 3 redovisas hur motsvarande förhållanden ser ut i Nederländerna, England/Wales och Norge. I del 4 jämförs rådande svenska förhållanden med situationen i Nederländerna, England/Wales och Norge. I del 5 sammanfattas de viktigaste fynden och rapporten avslutas med några framåtblickande observationer och rekommendationer.

Tillvägagångssätt

Kartläggningen är baserad på material i form av officiella dokument med relevans för de aktuella förhørsutbildningarna. Dessutom har vi intervjuat utbildningsansvariga på polishögskolor och polismyndigheter i Sverige, Nederländerna, England/Wales och Norge. Innan intervjuerna utfördes kontaktades utbildningsansvariga via e-post och telefon (februari 2012). I arbetet har vi i första hand utgått från officiella dokument som kursplaner, litteraturförteckningar, scheman, kursutvärderingar, föreläsningsmaterial, examinationsuppgifter och övningsuppgifter; intervjuerna har fungerat som ett komplement till de insamlade dokumenten. De svenska deltagare som bidragit med underlag till rapporten är personal från Polishögskolan i Solna, polisutbildningarna i Växjö och Umeå samt Polismyndigheterna i Stockholms län, Västra Götaland och Skåne. Vårt val av de tre polismyndigheterna motiveras med att detta är de tre största polismyndigheterna och att samtliga har egen vidareutbildning. Observera att denna kartläggning inte är en litteraturstudie om hur experter anser att förhör med misstänkta bör bedrivas, utan en rapport där originaldata har samlats in, analyserats och sammanställts.

Motiv för val av jämförande länder

Vi bedömde det som viktigt att kasta ett internationellt ljus över de förhållanden som råder i Sverige vad gäller olika utbildningar med fokus på förhör med misstänkta. För vår jämförelse valde vi (1) Nederländerna, (2) England/Wales, och (3) Norge, och nedan motiverar vi kort valet av dessa tre internationella jämförelsepunkter. *Nederländerna* är känt för sitt progressiva polisarbete och man har under lång tid bedrivit tämligen avancerad forskning – kring bland annat olika typer av förhör – inom den egna organisationen. *England/Wales* är föregångare vad gäller polisutbildning i stort och kanske speciellt vad gäller förhör med målsägande, vittnen och misstänkta. Det finns fog för påståendet att England/Wales är världsledande vad gäller implementering av forskningsbaserad, psykologisk, kunskap i sina olika utbildningar (Williamson, Milne & Savage, 2009). Fram till slutet på 1990-talet låg Norge efter Sverige vad gällde satsning på vidareutbildning i förhörsteknik, detta visade sig bland annat genom att man sände sina mest lovande förhørsledare att gå svenska vidareutbildningskurser. Därpå följande rättsskandaler som *Fritz Moen*- och *Birgitte Tengs-fallen* (Rachlew, 2009) – där fokus kom att ligga på just polisens utrednings- och förhörsmetoder – resulterade i omfattande revideringar av både synen på och utbildning inom förhörsteknik. Kort sagt, man har i Norge genomfört kraftiga och systematiska satsningar på förhör och förhørsutbildning sedan år 2000. Det är därför intressant att inkludera Norge som jämförelsepunkt. Det bör i sammanhanget nämnas att utbildning i förhör med misstänkta sannolikt också i Nederländerna och England/Wales påskyndats av uppmärksammade rättsskandaler. I England/Wales kan nämnas de rättsskandaler som idag går under beteckningarna *Guildford Four* och *Birmingham Six* (Gudjonsson, 2003). I Nederländerna har det så kallade *Schiedam Park*-mordet fungerat som en katalysator för ett omfattande förändringsarbete vad gäller utrednings- och förhörsmetodik (van Koppen, 2008).

Avgränsningar

Kartläggningen har några viktiga avgränsningar. Den säger inget om kvaliteten på de förhör med misstänkta som hålls i Sverige idag, att utvärdera dessa ingick inte i vårt uppdrag. Det är *utbildningen* om förhör med misstänkta som är föremålet för kartläggningen.

Vi vill också påpeka att kartläggningen specifikt gäller *förhör med misstänkta*. Övriga delar av polisutbildningarna på grund- och vidareutbildningsnivåer innefattas inte i denna rapport.

Genom vårt val av länder (se ovan för motiv) har en avgränsning etablerats. Hur utbildningen om förhör med misstänkta i Sverige skulle ha kommit ut vid en jämförelse med helt andra länder kan kartläggningen naturligtvis inte besvara. Vår rapport ger en bild av situationen i Sverige och hur Sverige faller ut vid jämförelse med Nederländerna, England/Wales och Norge.

1. Förhörsmetoder och principer

I denna del presenteras *kortfattat* ett antal olika förhørs- och intervjumetoder, och förhållningssätt till förhör med misstänkta som är aktuella i Sverige, Nederländerna, England/Wales och Norge. Det bör här noteras att dessa metoder och förhållningssätt är vanliga också i många andra länder. I kartläggningens senare delar kommer dessa metoder och förhållningssätt att diskuteras i sina respektive kontexter. Det finns flera betydligt mer utförliga beskrivningar av psykologiskt baserade förhørs- och intervjumetoder, vi rekommenderar t.ex. Williamson, Milne och Savage (2009). Syftet med denna del är inte att utvärdera metoderna som nämns, utan endast att beskriva deras huvuddrag.

Investigative Interviewing

Investigative Interviewing¹ är samlingsnamnet på det nu rådande synsättet vad gäller förhör med vittnen, målsäganden och misstänkta i England/Wales. Syftet med att etablera ett enhetligt synsätt var att säkerställa att polisen arbetar effektivt, professionellt och rättssäkert vid brottsutredningar. Principerna bakom Investigative Interviewing bygger på psykologisk forskning och är att:

- (1) få precisa och tillförlitliga utsagor från brottsoffer, vittnen och misstänkta gällande centrala aspekter för utredningen;
- (2) utredarna ska agera etiskt korrekt vid de olika typer av förhör som genomförs, och att speciellt utsatta människor alltid behandlas med särskild hänsyn;
- (3) förhørsledarens inställning ska vara präglad av en öppen och undersökande hållning, dvs. att förhørsledaren inte utgår från att alla väsentliga fakta i målet redan är kända och att han/hon endast söker att få sina egna förutfattade meningar bekräftade;
- (4) vid genomförandet av förhör kan förhørsledaren ställa frågor av olika slag i syfte att erhålla information som kan vara till hjälp i utredningen;
- (5) förhørsledaren bör vara medveten om de positiva effekterna ett tidigt erkännande medför i rättssystemet;
- (6) förhørsledaren är inte bunden att godta det första svaret, och förhör betraktas inte som oetiskt enbart för att det är långt;
- (7) även när en misstänkt använder sin rätt att tiga har utredarna ett ansvar att ställa frågor (för mer detaljerad information, se National Investigative Interviewing Strategy: Briefing paper, 2009).

1 I England/Wales har man helt gått ifrån beteckningen interrogation (förhör). Idag används interview för de situationer som i Sverige betecknas med förhör, var sig det gäller förhör med vittnen, målsägande eller misstänkta. I andra länder särskiljs interrogation (misstänkt) och interview (vittne, målsägande).

PEACE-modellen

Akronymen PEACE står för P: *Plan and Prepare*, E: *Engage and Explain*, A: *Account and Challenge*, C: *Closure* och E: *Evaluation*. I korta drag går PEACE-modellen ut på att

- (1) *Förbereda och Planera* förhöret genom att ta reda på så mycket som möjligt om händelsen och personen som ska förhöras. Det är också viktigt att förhørsledaren reflekterar över hur att på bästa sätt genomföra förhöret. När detta stadium är passerat gäller det att
- (2) *Engagera och Förklara*. Här är det viktigt att bygga en god relation med den som ska förhöras, eftersom det är större sannolikhet att den misstänkte öppnar sig om han/hon känner tillit. Därefter förklaras syftet med förhöret och de grundförutsättningar som gäller. När förhørsledaren etablerat en lugn och tillitsfull miljö, är det dags för
- (3) *Berättandet och Kartläggningen*. Här genomförs själva förhöret. Viktigt är att först låta den hörde återge vad han/hon kommer ihåg fritt ur minnet. Således bör det ställas öppna frågor som inte styr den hörde åt något specifikt håll. Det är också viktigt att inte avbryta utan att istället tillåta pauser för att invänta mer information. Vidare kan det vara av stort värde att använda tekniker för att underlätta återgivningen av information – till exempel att be personen berätta i omvänd kronologisk ordning eller att inta olika perspektiv (dessa inslag är hämtade från det som kallas *Kognitiv Intervju*, se nedan). Om den misstänkte är återhållsam med information föreslår PEACE-modellen att förhørsledaren låter den misstänkte berätta hela sin utsaga så att förhørsledaren kan dela upp den i mer specifika delar. I nästa steg blir den misstänkte utfrågad kring dessa specifika delar (enligt principerna för *Conversation Management*, en teknik särskild utvecklad för förhör med de misstänkta som inte utan vidare ger information. Se Shepherd, 1993). När förhørsledaren känner att den förhörde har lämnat all information som han eller hon kan förmå är det dags att
- (4) *Avsluta förhöret*. Detta görs genom att sammanfatta lämnad information och stämma av så att informationen är rätt uppfattad. Om nya minnen väcks i samband med sammanfattningen bör förhørsledaren återgå till föregående fas i modellen. Avslutningsvis ska den hörde informeras om vad som kommer att ske härnäst i utredningen. Det är viktigt att förhöret avslutas på ett positivt och framåtsyftande sätt, det vill säga att det banas väg för framgångsrika kommande förhör. Det sista steget i PEACE-modellen är att
- (5) *Utvärdera* huruvida nödvändiga fakta har kommit fram under förhöret, samt att utvärdera sitt eget agerande i egenskap av förhørsledare. PEACE-modellen är helt kompatibel med Investigative Interviewing; se Milne och Powell (2010) för en koncis sammanfattning av PEACE-modellen och dess historik.

Kognitiv Intervju

Den Kognitiva Intervjun (KI) arbetades fram under 1980-talets andra hälft av två amerikanska minnesforskare (Fisher & Geiselman, 1992). Utgångspunkten för

framtagandet av KI var etablerade minnespsykologiska forskningsresultat och framför allt kunskap om hur det mänskliga minnet är organiserat. Resonemanget bakom tekniken är enkelt: för att kunna avgöra vilka minnesledtrådar och sökvägar som är effektiva, måste man ta hänsyn till den kunskap som finns om hur våra minnen är lagrade. Den Kognitiva Intervjun utgörs av flera komponenter och dessa kan sorteras till tre olika kategorier (Fisher, Ross & Cahill, 2010). I den första kategorin finns de inslag som rör den *sociala dimensionen* av intervjusituationen, till exempel att redan inledningsvis uppmuntra vittnet att vara så aktiv och koncentrerad som möjligt under intervjun. Till den andra kategorin hör de inslag som rör själva *kommunikationen* under intervjun, till exempel kan vissa vittnen vara hjälpta av att få möjlighet att göra en skiss över ett rum. Till den tredje kategorin sorteras de inslag som relaterar till *kognitiva och minnesrelaterade processer*. I sammanhanget väljer vi att nämna sex sådana inslag:

- (1) *Mental återetablering*, det vill säga att hjälpa vittnet att mentalt återetablera de yttre och inre förutsättningar som rådde vid tillfället då han eller hon gjorde sina iakttagelser.
- (2) Instruktionen "*Berätta allt du kan komma ihåg!*", vittnet fås att förstå att det är av stor betydelse att hon berättar precis allt som hon kan komma ihåg.
- (3) *Att uppmuntra till fri återgivning och identifiera nyckelsekvenser*, vittnet ges möjlighet att sätta egna ord på händelsen och berätta i den ordning och takt som hon själv föredrar, förhørsledaren bör avhålla sig från att avbryta vittnets fria berättelse.
- (4) *Att tömma ut nyckelsekvenser*, förhørsledaren återvänder till de sekvenser som identifierats som extra relevanta med målsättningen att tömma ut dessa på minnesinformation.
- (5) *Skifte av perspektiv*, om vittnet tagit del av ett händelseförlopp ur olika positioner bör vittnet ges möjlighet att mentalt inta och berätta utifrån dessa.
- (6) *Skifte av kronologi*, i vissa fall ombeds vittnet att (som komplement) berätta om det inträffade i en alternativ ordningsföljd, till exempel att börja med det som avslutade händelsen och berätta sig bakåt i tiden.

Under de 25 år som passerat sedan KI introducerades har forskare världen över genomfört drygt 100 separata test och den samlade bilden är tydlig: den Kognitiva Intervjun ger ett bättre resultat än mer standardmässiga intervjutekniker. I så gott som alla studier har KI resulterat i 25–50% mer korrekt information jämfört med de tekniker den testats mot (Fisher, Ross & Cahill, 2010). Forskningen visar också att detta positiva resultat håller över många olika situationer; till exempel för olika typer av händelser (brottshändelser och olyckor) och för olika kategorier av vittnen (barn, vuxna, riktigt gamla och vittnen med lättare kognitiva nedsättningar). Den Kognitiva Intervjun är i första hand lämpad för målsäganden och vittnen som är villiga att försöka bidra med så mycket minnesinformation som möjligt, men tekniken kan även användas för gärningsmän som bestämt sig för att försöka berätta så sanningsenligt som möjligt om vad som inträffat.

Reid-tekniken

Den så kallade Reid-tekniken har sitt ursprung i USA och används för närvarande helt eller delvis också i andra länder (t.ex. Kanada). Reid-tekniken är en tvåstegs-procedur, där förhørsledaren börjar med att bilda sig en uppfattning om huruvida den misstänkte ljuger eller ej. Detta görs via en icke-konfrontativ intervju där förhørsledaren analyserar den misstänktes verbala och icke-verbala beteende. Ett annat mål med den icke-konfrontativa intervjun är att få fram personlig information om den misstänkte, exempelvis om hans eller hennes familj. Sådan information kan komma att användas längre fram i förhöret. Om förhørsledaren kommer fram till att den misstänkte personen ljuger så inleds steg två: att få den misstänkte att erkänna. Detta görs genom att utveckla ett tema; en berättelse där den misstänktes skuld är given. Förhørsledaren kan bland annat tona ner allvaret i brottet samtidigt som de positiva konsekvenserna av ett erkännande understryks. Förhørsledaren kan också betona allvaret i brottet och understryka de negativa konsekvenser som följer om den misstänkte fortsätter att förneka sin skuld. För att öka pressen på den misstänkte att erkänna kan förhørsledaren spela på den personliga information som samlats in. Exempelvis föreslår Reid-manualen att förhørsledaren meddelar att den misstänkte får ringa sin familj eller träffa dem, om han bara erkänner sig skyldig. Om det finns bevisning mot den misstänkte ska denna användas inledningsvis i förhöret. Dessutom föreslår Reid-manualen att förhørsledaren presenterar falska bevis för att den misstänkte ska inse att det är lönlöst att förneka sin skuld (Inbau, Reid, Buckley & Jayne, 2011). Totalt innefattar Reid-tekniken nio steg (*The nine steps of interrogation*). Reid-tekniken har kritiserats hårt av forskarsamhället de två senaste decennierna, bland annat för att den inte vilar på en vetenskaplig grund och för att den är manipulativ och oetisk (se t.ex. Gudjons-son, 2003; Kassín, 2005). De verbala och icke-verbala beteenden som i manualen påstås kunna användas för att skilja sanning från lögn har i stort sett inget stöd i mycket omfattande forskning (Vrij, 2008). En vanlig och viktig kritik är att Reid-tekniken alltför ofta utmynnar i falska erkännanden (t.ex. Kassín, 2005).

SUE-tekniken

SUE-tekniken (Strategic Use of Evidence) har utvecklats av svenska forskare inom ramen för ett forskningsprogram som startade i början av 2000-talet. Teknikens framväxt har inspirerats av ett nära samarbete med erfarna polisiära förhørsledare och utbildningsansvariga. SUE-tekniken är teoretiskt förankrad och tar utgångspunkt i kunskap om de motstrategier som misstänkta använder sig av under förhör (Granhag & Hartwig, 2008). Empirisk forskning visar att skyldiga tenderar att använda mer undvikande motstrategier med avseende på den kritiska information (bevis) som finns i ärendet, medan oskyldiga tenderar att använda mer rättframma motstrategier (Hartwig, Granhag & Strömwall, 2007; Kassín, 2005; Strömwall, Hartwig & Granhag, 2006). Teknikens taktiska inslag är anpassade att göra skyldigas motstrategier ineffektiva och oskyldigas motstrategier effektiva. Annorlunda uttryckt har SUE-tekniken som ett av sina mål att förhör

med en person som ljuger ska mynna ut i tillförlitliga kriterier för lögn och förhör med en person som talar sanning ska mynna ut i tillförlitliga kriterier som markerar öppenhet och ärlighet. SUE-tekniken består av en strategisk och en taktisk nivå. Den strategiska nivån är abstrakt, generell över olika typer av ärenden och omfattar de grundläggande psykologiska principer på vilka tekniken vilar (Granhag & Hartwig, 2008). Den taktiska nivån är konkret, ärendespecifik och omfattar taktiker relaterade till i första hand tre olika områden:

- (1) värdering av kritisk information (bevis),
- (2) frågor kring bevis, och
- (3) delgivning av bevis.

Dessa olika taktiker är av vikt för planering, genomförande, dokumentation och värdering av förhöret. Primärt används taktikerna för att under planeringsfasen värdera den kritiska bakgrundsinformationen (de föreliggande bevisen), under förhöret tömma ut alternativa förklaringar som en skyldig kan ha till bevisen, och för att delge bevisningen på det mest effektiva sättet (Granhag & Vrij, 2010). SUE-teknikens målsättning är inte begränsad till att utvinna specifika kriterier för lögn eller sanning; teknikens kanske viktigaste syfte är att bidra till en optimering av den bevisning som finns mot skyldiga och att bidra till att åtal inte väcks mot oskyldiga.

General Interviewing Strategy

I Nederländerna utgår all utbildning i förhörlära från en så kallad *General Interviewing Strategy* (GIS). I GIS börjar förhørsledaren med att samla in alla tillgängliga bevis och sortera dessa i ”minsta användbara bitar”, så kallade taktiska ledtrådar. I nästa steg används en intervjuplan för att placera de taktiska ledtrådarna i en viss ordning (från den minst till den mest vägande). För varje taktisk ledtråd ställer förhørsledaren öppna frågor där målsättningen är att den misstänkte själv utesluter möjliga alternativa förklaringar (på holländska *omsingelen*; engelska *encircling*). Strävan är att den misstänkte som svar på den sista frågan i varje uppsättning av frågor, själv delger den taktiska ledtråden (det vill säga information vilken resulterar i att han ytterligare binds till brottet). Om inte, kan förhørsledaren välja att konfrontera den misstänkte med den taktiska ledtråden. Syftet är att den här stegvisa tekniken ska ge den misstänkte chansen att med egna ord ge sin version, att förhöret ska hållas neutralt så till vida att endast öppna frågor används, och att förhørsledaren ska använda de bevis som finns på ett så taktiskt och effektivt sätt som möjligt. Tanken bakom tekniken är att frågorna ska bygga upp ett inre tryck hos den misstänkte, och att detta tryck ska resultera i ett erkännande (förutsatt att den misstänkte är skyldig till anklagelserna). Den tidigare diskuterade SUE-tekniken och GIS har flera likheter, men en viktig skillnad är att SUE-tekniken inte är inriktad på att få erkännanden på samma tydliga sätt som GIS-tekniken är (Vrij & Granhag, 2012).

KREATIV

I Norge har polisväsendet utvecklat en modell för utredande intervjuer och förhör med misstänkta. Den kallas för KREATIV, vilket står för (K)ommunikation, (R)ättssäkerhet, (E)tik och Empati, (A)ktiv medvetenhet, (T)illit genom öppenhet, (I)nformation och (V)etenskaplig förankring. När det gäller intervju- och förhörsmetodik utgår den norska polisen ifrån de principer som används i PEACE-modellen. Året i PEACE (*Account and Challenge*) har delats upp i två separata steg: först en fri återgivning från den misstänkte, sedan ett steg där förhørsledaren ber om förtydliganden, utvecklar förhörsteman och aktivt använder ärendets bevis. Syftet med detta förhörstaktiska steg är att undanröja alternativa förklaringar (jämför den holländska *omsingelen* och SUE-tekniken ovan) och därmed att öka det juridiska värdet på förhöret. Se Fahsing och Rachlew (2009) för en detaljerad beskrivning av den taktiska komponenten. KREATIV består följaktligen av hela PEACE-modellen med ett tillägg som är specifikt framtaget för förhör med misstänkta.

2. Svenska förhållanden

Organisation och struktur

Polisen är en av de största statliga verksamheterna och består av Rikspolisstyrelsen, 21 polismyndigheter, och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL)². Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet och har tillsyn över Polisen; ytterst ansvarig för verksamheten är rikspolischefen som utses av regeringen. Det finns en Polismyndighet i varje län.

Personal

Polisen har cirka 28 000 anställda. Cirka 20 000 av dessa är poliser och 8 000 är civilanställda. Andelen kvinnor är totalt 40 procent, bland poliserna 29 procent och bland civilanställda 69 procent. Polismyndigheten i Stockholms län är störst med ca 7 200 anställda medan polismyndigheten på Gotland är minst med ca 150 anställda (Polisens årsredovisning, 2010).

Utbildning

Polisens grundutbildning genomförs i dag vid Polishögskolan i Solna samt kopplat till universiteten i Växjö (Linnéuniversitetet) och Umeå. Sedan våren 2002 drivs polisutbildningen också på distans. Polisprogrammet omfattar fyra terminers heltidsstudier; efter godkända studier får de studerande polisexamen. Därefter följer en termins aspirantutbildning på en polismyndighet innan man är behörig att söka anställning som polis. Utbildningen styrs av *Utbildningsplanen för Polisprogrammet*; dock är dessa bestämmelser av generell karaktär. Kort sagt det finns inga specifika bestämmelser beträffande utbildning av till exempel förhör med misstänkta. De generella bestämmelser som kan kopplas till förhørsutbildning är att studenten ska förvärva kunskaper om: "individers och gruppers beteende samt kommunikation och samspel mellan människor". I fråga om förvärvade färdigheter, ska studenten kunna "förstå och använda Polisens arbetsmetoder och teknikstöd samt kommunicera med kunskap och medvetenhet" (se Utbildningsplan för Polisprogrammet).

Förhörsmetodik i grundutbildningen

Ämnet förhörsmetodik introduceras under den andra terminen av utbildningen. Terminen är en så kallad utredningstermin där aspiranterna utbildas i olika aspekter

2 Vi är medvetna om att polisen står inför en omfattande omorganisation de närmaste åren.

av utredningsarbetet, däribland förhör med misstänkta. På alla lärosäten förespråkas PEACE-modellen. Respektive lärosäte tar också aktivt avstånd från oetiska inslag som delar av Reid-tekniken och liknande förhörsmetoder. Under terminen lär sig studenterna bland annat om lagstiftning kring förhör, PEACE-modellen, kognitiv intervjumetodik, bevisvärdering, lögnens psykologi, falska erkännanden och SUE-tekniken (se kursplan för Polisiärt arbete A, Solna och Umeå samt Polisiärt arbete 1, Växjö).

Under utbildningen arbetar studenterna regelbundet med case-metodik, som innebär att de följer ett fall under hela rättsprocessen. Ett annat viktigt pedagogiskt inslag är att föreläsningar varvas med praktik för att försöka nå en växelverkan mellan dessa två delar. Därtill kombineras en rad olika arbetsformer, exempelvis litteraturstudier, föreläsningar, seminarier, övningar, arbete med individuella uppgifter och uppgifter i grupp samt färdighetsträning (se kursplan för Polisiärt arbete A Solna och Umeå samt Polisiärt arbete 1 Växjö). Beträffande examinationsformer av förhörsinslagen, ser dessa olika ut beroende på lärosäte. På PHS i Solna examineras studenterna via ett simulerat förhör (som de själva ansvarar för) som analyseras utifrån litteraturen. Analysen är examinerande, inte förhöret; analysen ska presenteras muntligt. Vid polisutbildningen i Växjö examineras studenterna med två tentamina som ingår i utredningskursen. Utanför kurserna i termin fyra erbjuds studenterna i Växjö åtta timmar (delat på två pass) med föreläsningar och övningar kring intervju- och förhörsteknik. Bland annat är en förhörsövning examinerande. I Umeå examineras studenterna via en större tentamen som ingår i hela utredningskursen. Vidare erbjuder polisutbildningen i Umeå tre valbara fördjupande alternativ under termin 4: (a) Skriftligt fördjupningsarbete, (b) Fördjupad juridik och (c) Fördjupad intervju- och förhörsteknik. Förhörsmomentet introduceras under fjärde terminens början för att sedan pågå periodvis under terminen samt avslutas med ett obligatoriskt symposium. Syftet med fördjupningskursen är att öka deltagarnas kunskap i att hålla förhör och att de ska få ökad insikt i sina individuella sätt att förhöra. Vidare ska respektive deltagare fördjupa sin förmåga att observera, analysera och kritiskt reflektera över egna och andras förhör. Kursen ger även deltagarna inblick i forskningen på området. Deltagarna förväntas att kritiskt kunna analysera och granska både teori och praktik gällande förhöret samt dess betydelse för hela rättsprocessen. Vidare ska deltagarna kunna identifiera och reflektera över svårigheter med avseende på tillförlitlighetsbedömningar i förhörssituationen. Med avseende på det rent praktiska förhörsarbetet ska deltagarna ha förbättrat sin förmåga i att hålla förhör på ett professionellt, etiskt, rättssäkert och flexibelt sätt. Dessutom ska de kunna reflektera över den egna personliga förhörsledarstilen. Slutligen ska deltagarna också kunna presentera sitt arbete i både tal och skrift (se kursplan för Polisiärt arbete C, Umeå).

På grundutbildningen jobbar lärarna medvetet med att integrera juridik, beteendevetenskap och poliskunskap i utredningskurserna. De enda formella bestämmelserna för förhörsutbildningen är Utbildningsplanen för Polisprogrammet, men den uttrycker ingen detaljreglering gällande förhörsmetodik. Med andra ord är det

upp till kursledarna på respektive lärosäte att utforma förhørsinslagen i utbildningen. De finns dock en gemensam plattform som utgörs av PEACE-modellen och kognitiv intervjumetodik.

Förhörsmetodik i vidareutbildningen

I kartläggningen har vi tagit fram uppgifter om de olika vidareutbildningar som för närvarande finns vid PHS i Solna och vid de tre största polismyndigheterna. Nedan ges korta beskrivningar av de utbildningar som berör förhörsmetodik.

År 1996 inrättade Rikspolisstyrelsen en arbetsgrupp vars uppgift bestod av att utveckla nya och säkrare förhörstekniker. Denna grupp bestod av representanter från bland annat RPS, Rikskriminalen, och Polishögskolan i Solna. Den främsta anledningen till inrättandet av arbetsgruppen var ett antal händelser i omvärlden där oskyldigt misstänkta hade erkänt brott under förhör. I flera av dessa fall hade manipulativa förhörsmetoder legat till grund för falska erkännanden. Även vid vittnesförhör hade förhørsledare manipulerat personer till att bekräfta uppgifter som stärkte förhørsledares misstankar. Arbetsgruppens huvudsakliga uppgift var att utveckla förhörsmetoder som kunde minimera risken för manipulation, samt ge förhørsledare möjligheten att upprätthålla ett objektivt förhållningssätt under förhöret. För att uppnå dessa mål kom den föreslagna utbildningen att utgöras av tämligen omfattande block av psykologi och psykiatri, samt en gedigen orientering i bevisvärderingsfrågor. Vidare kom utbildningen att omfatta moduler med inriktning mot den kognitiva intervjumetodiken. För att få tillträde till kursen krävdes att (a) sökande hade erfarenhet av minst fem års kvalificerat utredningsarbete samt (b) att sökande klarade ett antal förtester. Utbildningen, som fick namnet *Avancerad Förhørsledarutbildning*, sträckte sig över tre veckor. Utbildningen gavs i PHS regi under perioden 1996–2002, och huvudansvaret för dess genomförande låg hos en erfaren kriminalkommissarie. *Avancerad Förhørsledarutbildning* intog på flera sätt en särställning bland landets olika polisära vidareutbildningar och kom att uppmärksammas både nationellt och internationellt.

År 2003 fick Polishögskolan (PHS) i uppdrag av dåvarande rikspolischef Sten Heckscher att utveckla Polisens vidareutbildningar. Tanken var att skapa ett modulsystem av kurser, med möjlighet för poliser att både fördjupa och bredda sin kompetens. Ett tema var brottsutredning och kursen *Intervju- och förhörsmetodik* var en modul inom detta tema. Utvecklingsarbetet startade med en planeringskonferens med deltagande av representanter från Rikspolisstyrelsens polisavdelning, Rikskriminalpolisen, Riksåklagaren, olika polismyndigheter i landet, Göteborgs universitet samt PHS. Det praktiska arbetet med kursen fortsatte sedan på PHS och den första kursomgången genomfördes 2004.

Målgruppen för kursen *Intervju- och förhörsmetodik* är de som arbetar med att förhöra personer i brottsutredningar och åklagare som leder förundersökningar. Syftet med kursen är att öka den enskilde förhørsledarens kompetens i att hålla förhör på ett professionellt sätt. Två av kursens mål är att ge ökad förståelse för förhörets syfte och roll i rättsprocessen och att analysera forskningsbaserade för-

hörsmetoder i praktiska situationer. Ytterligare mål är att reflektera över svårigheter i förhörssituationen och den egna förhørsledarstilen, och att planera för den egna utvecklingen som förhørsledare. Tonviken i kursen är de beteendevetenskapliga aspekterna av förhörsmetodik; bland annat kognitiv psykologi, socialpsykologi och rättspsykologi. Kursen leds av en disputerad beteendevetare och en erfaren kriminalpolis. Kursen omfattar fem veckor, varav 15 dagars närstudier på plats och 10 dagars självstudier. Närstudierna löper över totalt tre kursveckor. Under första kursveckan ligger fokus på samtal och kommunikation utifrån två olika aspekter. Den ena rör förhållningssätt och attityder, den andra handlar om samtalsfärdigheter såsom aktivt lyssnande och formulering av frågor. Dessutom ska kursdeltagarna ta med ett förhör som de själva har hållit, och som inom ramen för kursen analyseras närmare. Momenten i vecka 1 behandlar centrala begrepp, modeller, och teorier, samt övningar och diskussioner i mindre grupper. Mellan kursvecka 1 och 2 får deltagarna i uppgift att sitta med en kollega under ett förhör (med målsägande, vittne eller misstänkt). Dessutom har de i uppgift att intervjua någon annan inom rättsväsendet (åklagare, domare eller försvarsadvokat) gällande hans/hennes syn på förhör. Under andra kursveckan ligger tyngdpunkten på förhöret. Här handlar det först och främst om att sätta förhöret i sin rättsliga och institutionella ram. Vidare behandlas tillämpligheten av kognitiv intervjumetodik, PEACE-modellen och principerna bakom *Investigative Interviewing*. Den tredje kursveckan är en examinations- och fördjupningsvecka. Deltagarna examineras via inlämningsuppgifter som lämnas in löpande under kursens gång. För att få godkänt på kursen måste samtliga uppgifter vara godkända. När det gäller fördjupningen presenteras aktuella relevanta forskningsrön i samarbete med rättspsykologiska forskare från Göteborgs universitet, och ett visst inslag av förhörsövning utifrån SUE-tekniken ingår. Efter sista kursveckan ska deltagarna skicka in en analys av förhöret de haft med sig; efter det får deltagarna sitt kursbevis. I kursen behandlas även metoder för kompetensutveckling och framför allt betydelsen av handledning (se kursplan för Intervju- och förhörsmetodik, 2010). Kursen genomförs utifrån samma pedagogiska principer som PHS grundutbildning. Ett specifikt moment är en heldag med övning i förhörsmetodik där deltagarna genomför ett förhör och erhåller feedback. I samarbete med Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet ger denna kurs 7,5 högskolepoäng vilket motsvarar fem veckors heltidsstudier. Kursen gavs i elva omgångar på PHS mellan 2004–2008³. 2009 slutade RPS att beställa den som en följd av ekonomiska nedskärningar.

Det ges två andra vidareutbildningskurser vid PHS i Solna (båda i samarbete med Uppsala universitet) som berör förhörstemat: (1) *Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdom* samt (2) *Våld i nära relationer*.

3 Kursen har dessutom givits som en uppdragsutbildning vid Polismyndigheten i Västra Götaland.

Målen i första kursen som är kopplade till förhör med misstänkta är: *att planera och genomföra utredningar och förhör samt att analysera video- eller dialogförhör med avseende på kommunikation, förhörsmetoder och bevisvärdering*. Innehållet i kursen är bland annat kognitiv förhörsmetodik (KI), förhör med misstänkta, kommunikation och bemötande samt psykiska störningar. Deltagarna examineras via inlämningsuppgifter, muntliga redovisningar och en avslutande tentamen (se kursplan för Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdomar, 2008). Denna kurs ger 15 högskolepoäng. I den andra kursen är målen att deltagarna ska lära sig att planera, genomföra och dokumentera förhör. Kursens innehåll är bland annat bevisvärdering, olika aspekter på förhör som bevismedel, och professionellt bemötande av personer som hörs under utredningen. Deltagarna examineras via gruppredovisningar samt att varje deltagare ska författa ett PM (se kursplan för Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer, 2008).

Vid PHS i Solna finns ytterligare två kurser som har vissa inslag av förhörsmetodik: (1) *Utbildning för ungdomsutredare* och (2) *Vidareutbildning för förhørsledare/GOB-utredare* (Grov Organiserad Brottslighet).

I kursen för ungdomsutredare är ett av målen att deltagarna ska förmå analysera ett eget förhör utifrån aktuell kunskap om intervju- och förhörsmetodik. Kursen omfattar 15 dagar, varav 13 dagar är närstudier och 2 dagar är självstudier och syftar till att utveckla kompetensen inom utredningar av brott begångna av ungdomar mellan 12-17 år. Deltagarna examineras via inlämningsuppgifter (se kursplan för Utbildning för ungdomsutredare). När det gäller Vidareutbildning för förhørsledare/GOB-utredare, lär sig deltagarna planera och utvärdera förhör, vidare belyser kursen advokatens roll under förhöret. Syftet med utbildningen är att fördjupa kompetensen att utreda brottslighet inom GOB. Denna kurs omfattar 10 dagars närstudier (se kursplan för Vidareutbildning för förhørsledare/GOB-utredare).

Polismyndigheten i Stockholms län har sex olika utbildningar som berör förhörsmomentet: Introduktion för brottsutredare⁴; Vidareutbildning för brottsutredning; Förundersökningsledarutbildning; Ungdomsutredarutbildning; Utbildning för avancerad brottsutredning; Bedrägeriutbildning.

Tyngdpunkten i samtliga kurser är de juridiska aspekterna av förhöret. I introduktions- och vidareutbildningen för brottsutredare ingår både föreläsningar kring förhörsmetodik (bland annat kognitiv intervjumetodik) och praktiska förhörsövningar (se kursplan för Introduktion för brottsutredare, 2012 och Vidareutbildning för brottsutredare, 2011). I förundersökningsledarutbildningen ges en halvdag med förhörsmoment där tyngdpunkten ligger på de rättsliga regleringarna (se kursplan för Förundersökningsledarutbildning, 2011). Ungdomsutredarutbildningen omfattar en heldag med förhörsmetodik med inriktning på ungdomar samt en halvdag med rättsliga regler kring förhör med ungdomar (se kursplan för

4 Den här utbildningen är inte densamma som polishögskolans grundläggande polisutbildning, utan en introduktion för poliser och civilanställda som nyss börjat arbeta som brottsutredare.

Ungdomsutredarutbildning, 2011). I kursen *Avancerad brottsutredning* erbjuds en dag med vittnespsykologins grunder och en dag med intervjumetodik, beteckande och bemötande samt en halvdag som handlar om psykiska störningar (se kursplan för Avancerad brottsutredare, 2011). I kursen *Bedrägeri Grund* ges en och en halv dag med vittnespsykologi, rättsliga regleringar vid förhör, samt förhörsövningar (se kursplan för Bedrägeriutbildningen, 2011).

På Polismyndigheten i Västra Götaland finns ett kurspaket för utredare som omfattar fyra steg. I nuläget köps detta in från en privat konsult med mångårig förhörserfarenhet. Det är framför allt i steg 1 och 2 (KPU 1 och 2) som inslagen av förhörsmetodik är tydliga. Målgruppen i steg 1 är poliser i såväl yttre som inre tjänst samt civila utredare. Efter avslutad kurs ska deltagarna bland annat ha erhållit ökade kunskaper om och färdigheter i att hålla förhör med vittnen, målsäganden och misstänkta. Under kursen behandlas följande aspekter av förhöret: förhörlära, förhörsteknik, förhörstaktik och strategi samt bevisvärdering. Därtill följer praktiska förhörsövningar. Dessutom är målsättningen att deltagarna ska erhålla ökade kunskaper i de rättsregler som berör förhör och utredning. I steg 2 (KPU 2) behandlas kognitiv intervjumetodik och vittnes- och minnespsykologi, samt åklagarens roll i utredningsarbetet. Även inom ramen för den här kursen genomför deltagarna praktiska förhörsövningar.

Vid Polismyndigheten i Skåne erbjuds en regional kurs som heter *Basutbildning*, vilket är en kurs som handlar om brottsutredning i stort. Kursen sträcker sig över totalt fyra veckor, och är uppdelad på två pass om två veckor. Dessutom ingår två dagars självstudier innan kursstart samt tre dagars arbete vid respektive arbetsplats under mellanperioden. Under mellanperioden ska deltagarna göra två hemuppgifter: hålla ett verkligt målsägande- eller vittnesförhör enligt den kognitiva förhörsmetodiken vilket ska dokumenteras, och följa processen i ett brottmål från förundersökningsprotokoll till slutgiltig dom (se kursplan för Basutbildning, 2011).

Det finns vissa särskiljande och vissa gemensamma drag hos de olika vidareutbildningarna. Eftersom kurserna på de olika myndigheterna har olika fokus leder detta till att utbildarna tenderar att prioritera olika delar av förhörsmomentet. Vissa lyfter fram de juridiska aspekterna, medan andra prioriterar de förhörstaktiska delarna. Examinationsformer och arbetsmetoder ser också tämligen olika ut på de utbildningar som ges av PHS och myndigheterna.

Det gemensamma för de olika vidareutbildningarna är att PEACE-modellen förespråkas samt att delar av myndigheternas verksamhet styrs av Polisens under rättelsemodell (PUM) och Polisens nationella utbildningskoncept (PNU). Andra gemensamma punkter för dessa utbildningar är: (1) att antagningskravet på kurserna vanligtvis är att den sökande jobbar på en utredningsenhet; (2) att godkänd genomgången utbildning inte med automatik leder till nya arbetsuppgifter eller befogenheter; (3) att samtliga utbildningsansvariga ger uttryck för att de försöker hålla sig uppdaterade gällande forskning och (4) att de aktuella myndigheterna inte på något systematiskt sätt mäter effekter av vidareutbildningen.

Vid Polismyndigheten i Stockholms län finns en modell där alla utbildningar ska ges i tre steg där det sista steget är spetskompetens. Tanken är att grundutbildningen i förundersökning ska vara en utbildning man passerar tämligen omgående och att man sedan fortsätter med vidareutbildning inom det närmaste året. De utbildningsansvariga har dock haft svårt att hitta praktiker som kan föreläsa samt ge praktiska råd och instruktioner gällande förhörsmetodik. I Skåne håller utbildarna på att utforma ytterligare ett steg i sin basutbildning för kriminalpoliser (KrimBas). Till skillnad från polismyndigheterna har PHS nära kontakt med utbildarna på grundnivå; de har en gemensam teoretisk plattform, som är inspirerad av främst brittisk forskning och praxis (exempelvis *Investigative Interviewing*, PEACE-modellen, Kognitiv Intervju-metodik). Vidareutbildningen på PHS har sin tyngdpunkt på de beteendevetenskapliga aspekterna. Vidare finns det på PHS bestämmelser gällande vilka som får undervisa på kurserna; läraren måste ha minst en kandidatexamen. På kursen Intervju- och förhörsmetodik finns kravet att ansvarig ska vara disputerad. På de övriga myndigheterna finns inga bestämmelser gällande detta.

Intervjukommentarer

Förutom faktauppgifter om kursinnehåll, omfattning etc. frågade vi utbildnings- och kursansvariga om de önskade ta upp andra aspekter av utbildning gällande förhör med misstänkta. Några av dessa kommentarer, som inte har en naturlig plats på annat ställe i vår rapport, tas upp här. Kommentarererna gäller både grund- och vidareutbildningen.

Ansvariga lärare i Växjö menar att utbildningen blev mindre forskningsbaserad när det beslutades att öka antalet poliser till 20 000. Vidare menar samma lärare att utbildningen fortfarande inte har återhämtat sig från den dippen, men att den bedöms vara på god väg att göra så. En annan viktig detalj lärarna uppmärksammar är att det inte bara handlar om att få den misstänkte att prata; informationen den misstänkte berättar måste vara av det slag att den kan kontrolleras i efterhand. I Umeå anser utbildarna att problemet idag är att det "trycks in" allt för mycket i polisutbildningen – vilket innebär att studenterna möjligtvis får för lite träning och undervisning inom vissa delar. På PHS Solna har det tillsatts en grupp som ska se över vilken litteratur som används på samtliga utbildningar eftersom det i vissa fall har varit tveksamheter gällande detta; den uppfattning som uttrycks är att det idag inte finns någon konsensus gällande kurslitteraturen.

Samtliga intervjuade personer på grundutbildningen uttrycker att förhörsmetodiken har givits större utrymme och blivit mer central än tidigare. Samtliga polismyndigheter inser värdet av att mäta effekter av vidareutbildningen, men inser också svårigheterna med detta – till exempel vilka parametrar som ska ligga till grund för mätningen. Vidare upplever nästan samtliga myndigheter att variationen på kursdeltagarnas förkunskaper och erfarenheter är problematisk (detta avser vidareutbildningen). De nämner att vissa kursdeltagare har arbetat med utredningar i 8–10 år, medan andra precis har börjat sin tjänstgöring inom utredningsverksamhet. Detta medför problem när kursinnehållet ska planeras eftersom

det blir svårt att avgöra på vilken nivå kursen ska ligga. Slutligen uttrycker samtliga intervjupersoner att förhørsutbildningen skulle behöva nationella riktlinjer, även på detaljnivå. Framförallt för att öka legitimiteten hos polisverksamheten och för att öka samordningen mellan myndigheter och lärosäten.

Analys av utbildningsmaterial

I denna del av kartläggningen görs en genomgång av den litteratur som används inom förhørsutbildningarna. Frågorna som vi ämnar besvara är: Bygger litteraturen på vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet? Har de rekommendationer som lärs ut stöd i forskningen? Är litteraturen likvärdig hos olika utbildningsgivare?

Grundutbildning

Litteraturen domineras närmast helt av juridisk och beteendevetenskaplig (främst rättspsykologisk) litteratur. Vissa utbildningsgivare har dessutom tillägg av eget material ("kompendier"). Samtliga lär ut den brittiska PEACE-modellen som huvudalternativet att förhöra misstänkta. Polisutbildningen i Växjö lär dessutom ut att det finns andra metoder som kan användas, såsom SUE-tekniken. Litteraturen utgörs främst av böcker och vetenskapliga artiklar, och i mindre utsträckning icke-publicerat material.

Vår samlade bedömning är att den rättspsykologiska delen av litteraturen håller hög kvalitet, dvs. bygger på forskning och beprövad erfarenhet. Utbildarna tar aktivt avstånd från Reid-tekniken, både i föreläsningsform och genom val av kurslitteratur. Den juridiska litteraturen består av genomgångar av och kommentarer till de författningar som reglerar förundersökning och polisens arbete.

Vidareutbildning

Vidareutbildningarna har olika fokus. De utbildningar som tar upp den juridiska regleringen av förhöret (främst vidareutbildningarna vid Polismyndigheten i Stockholms län) har nästan enbart juridisk litteratur i sina litteraturlistor. Här ges en fördjupning och breddning av grundutbildningens innehåll om den rättsliga regleringens konsekvenser för förhör med misstänkta (och andra). Vår bedömning är att litteraturen är adekvat för sitt syfte.

De vidareutbildningar som ges vid PHS, vid polismyndigheterna i Västra Götaland och i Skåne har en blandning av juridisk och rättspsykologisk litteratur. PHS Solna tar upp ett bredare psykologiskt och pedagogiskt perspektiv, men har fokus på rättspsykologi och etiska förhørsprinciper. PEACE-modellen tas upp, kompletterad med genomgång av SUE-tekniken. KPU-utbildningarna (KPU 1 och 2) som w till uttryck i kurslitteraturen. Generellt är vidareutbildningarnas litteratur en blandning av böcker och vetenskapliga artiklar; också här finns en viss, mindre, mängd av egenframställda kompendier. Dessutom läser kursdeltagarna faktiska förhör med misstänkta, och dessa förhör analyseras utifrån de principer som lärts ut.

Sammanfattande kommentar

Generellt sett bedömer vi att den litteratur som används inom grund- och vidareutbildningarna är av hög kvalitet och i stort är i linje med rekommendationer från aktuell forskning. Vi menar också att litteraturen kan bedömas som likvärdig över de olika utbildningsanordnarna. Oklart är uppdateringsfrekvensen. Flera av kurserna är tämligen nya, och har därför nyare litteratur. Kommer kursansvariga att följa den vetenskapliga litteraturens fortsatta utveckling? Publiceringstakten inom området förhör med misstänkta är tämligen hög. Finns det personer som har till uppgift att hålla sig à jour med facklitteraturen, och kan se till så att nya rön når utbildarna? En besläktad fråga är vad som händer om en nu aktiv kursansvarig får andra arbetsuppgifter – finns det rutiner för att säkerställa en kontinuerligt hög kvalitet i kurslitteraturen?

3. Jämförande länder

Nederländerna

Organisation och struktur

Den nederländska polisen är indelad i den nationella polismyndigheten, *Korps landelijke politiediensten* (KLPD, på engelska National Police Services Agency) och 25 regionala enheter⁵). En regional polisstyrka som ansvarar för polisverksamheten i ett visst område kallas Polisregion. Storleken på en sådan enhet beror på faktorer såsom befolkningens storlek och nivåer av brottslighet. Varje regional enhet är i sin tur uppdelad i ett antal distrikt eller divisioner. Distrikten är vanligen indelade i basenheter (Policing in the Netherlands, 2009).

Personal

De regionala enheterna varierar i storlek och karaktär. Den största är Amsterdam-Amstelland, som har över 5 000 anställda och tjänar en stadsregion med en befolkning på över 850 000. Den minsta polisregionen är Gooien Vechtstreek, som har en personal på 550 och tjänar ett landsbygdsområde med en befolkning på ca 245 000. Den totala styrkan av den nederländska polisen är cirka 53 000; ca 36 000 poliser, ca 3 000 praktikanter och ca 14 000 stödpersonal i administrativa och tekniska befattningar. Kvinnorna står för 18 procent av polispersonalen.

Utbildning

I Nederländerna är det Polisakademin i Apeldoorn som leder utbildningen av poliser, i nära samarbete med polismyndigheterna, regeringen och traditionella utbildningsinstitut. Här arbetar ca 1 300 anställda, varav många har erfarenhet från praktiskt polisarbete. Dessutom anlitas ett stort antal tillfälliga gästföreläsare från olika yrkesgrupper. De regionala polismyndigheterna spelar en viktig roll i polisutbildningen eftersom studenterna varvar studier på Polisakademin med praktik på polismyndigheter. Poliser på myndigheterna förser studenterna med coaching och vägledning under deras praktiktjänst. Experter som arbetar för regionala polismyndigheter spelar en viktig roll i utvecklingen av kunskap inom olika polisområden. De arbetar i nära samarbete med experter på Polisakademin för att utveckla yrkespraktik (Policing in the Netherlands, 2009).

I fråga om kvalitetssäkring av utbildningen är *Polisutbildningsrådet* det ansvariga organet. Detta är ett självständigt organ med uppgift att informera och råda politiskt ansvariga gällande tillhandahållandet av polisutbildningen. Vidare är

5 Omorganisation pågår, se avslutande avsnitt under Nederländerna.

rådet ansvarigt för att utveckla ett sammanhållet utbildningssystem. Dessutom ska de garantera att standarder och certifieringar är jämförbara med de på den traditionella högskoleutbildningen. Ytterligare ett råd är *Poliskunskapsrådet*, som har till uppgift att vägleda Polisakademins styrelse gällande dess roll inom forskning. Den forskning som bedrivs vid Polisakademien syftar till att förbättra och modernisera polisens vardagliga arbete samt till att bidra till att polisstudier blir en självständig akademisk disciplin. På grundutbildningen erbjuder Polisakademien program på sex nivåer.⁶

Beroende på deltagarnas tidigare utbildning, kan vissa slutföra sin utbildning snabbare. När det gäller vidareutbildning, finns möjlighet att välja mellan fem olika utbildningsprogram varav ett av dem fokuserar på brottsutredningar (*Policing in the Netherlands*, 2009).

Förhörsmetodik inom grundutbildningen⁷

På polisutbildningen i Nederländerna lär sig studenterna om de juridiska aspekterna av förhöret under det första året (European Treaty of Human Rights och Dutch Penal Law System). Under andra och tredje året genomgår studenterna utbildning i *General Interviewing Strategy* (GIS) och får då träning i att upprätta en intervjuplan, att förbereda frågor samt i att utveckla sina praktiska färdigheter. Den praktiska träningen, där rollspel med skådespelare ingår, är något som prioriteras högt. En annan central del av förhørsutbildningen är att träna studenterna i att ta hänsyn till olika grundläggande aspekter av förhör med misstänkta, t.ex. den misstänktes personlighetsegenskaper och bakgrund. Dessutom syftar utbildningen till att ge kunskap om psykologiska aspekter av relevans när ungdomar blir föremål för förhör. I förhørsutbildningen utgår man ifrån *The Dutch Interview Manual*. En stor del av utbildningen går ut på att få studenterna att förstå varför de ska göra på ett visst sätt, det vill säga målet är att de ska få insikt i de logiska grunderna bakom den förespråkade förhörsmetodiken. Examinationen är tvådelad: först bedömer skolans lärare studentens skicklighet i att hålla förhör, studentens förmåga bedöms dessutom av den handledare som studenten haft på den polismyndighet där han eller hon praktiserade.

Förhörsmetodik inom vidareutbildningen⁸

Även vidareutbildningen sker på Polisakademien i Apeldoorn och här erbjuds fyra olika kurser som fokuserar på utredningar och förhör: (a) Utredning i komplexa fall, (b) Djupintervju, (c) Förbereda och utföra komplexa intervjuer och (d) Att intervjua sårbara misstänkta.

6 1. Frivillig polis (3 år deltid); 2. Biträdande polis (1,5 år); 3. Polis (3 år); 4. Allroundpolis (4 år); 5. Polis med Kandidatexamen (3/4 år); 6. Polis med Masterexamen (ett år efter kandidatexamen).

7 Informationen kring grundutbildningen har erhållits via intervju med ansvarig för utbildningen.

8 Informationen kring vidareutbildningen har erhållits via intervju med ansvarig för utbildningen.

Alla förhörskurser har *General Interviewing Strategy* som plattform. Gemensamt för dessa kurser är också användandet av den så kallade *Bevismatrisen*; ett verktyg för att analysera tillgängliga uppgifter och att sätta upp mål för att samla ytterligare bevis för att påvisa eller falsifiera potentiella scenarion. Därutöver prioriteras rollspel vid förhörsträningen. Förhören spelas in audiovisuellt för att underlätta återkoppling och för att deltagarna ska vänja sig vid att hålla förhör framför kamera.

När det gäller examinationen i kursen *Utredning i komplexa fall* ska kursdeltagarna skriva en bevismatris och intervjuplan för ett verkligt fall från deras egen verksamhet, samt sända in ett inspelat förhör som de själva genomfört. I övriga kurser ska kursdeltagarna förbereda och utföra ett komplext förhör på arbetsplatsen. Bevismatrisen, intervjuplanen och den inspelade intervjun skickas in till lärarna på Polisakademin. I kursen *Förbereda och utföra komplexa intervjuer* ska deltagarna (a) utföra ett coachande samtal med en kollega om den intervjuplan som upprättats, (b) ha ett samtal med en psykolog om vad denna kan göra för att stödja deltagaren i fallet (c) förse enhetschefer med råd om de bästa strategierna för intervjun (t.ex. i vilken ordning förhör ska utföras om det finns flera misstänkta), och (d) hur förhørsledaren bäst bör hantera avvikande beteende hos misstänkta (t.ex. olika former personlighetsstörningar).

Deltagarna får inga betyg andra än godkänd eller underkänd. På alla utbildningar finns både lärare med polisbakgrund och lärare med utbildning i beteendevetenskap; samtliga lärare har gått en pedagogisk-didaktisk kurs (eller motsvarande). För en anställd lärare går cirka 70 procent av tiden åt till att undervisa, övriga 30 procent ska ägnas åt kompetensutveckling, exempelvis som praktiktjänst på olika enheter, rådgivning, besöka konferenser, läsa relevant litteratur etc.

Det intyg som behövs för att vara utredare i stora utredningar har funnits sedan 2005 och är en del av ett program för att förbättra polisens utredningar. Detta program är en följd av vissa misslyckanden som gjorts på 1990-talet och början av 2000-talet, med den s.k. *Schiedamer Park*-mördaren som det kanske mest kända exemplet. I detta fall dömdes en oskyldig man till 18 års fängelse och tvingades till rättspsykiatrisk vård för mord på en flicka och mordförsök på en pojke samt sexuella övergrepp på både flickan och pojken. Några av misslyckandena i detta fall gällde det falska erkännande som pressades fram under en paus av förhöret, bristande beslut hos förhørsledare och undanhållandet av det faktum att det inte fanns några DNA-spår från den misstänkte på brottsplatsen (van Koppen, 2008).

Ny struktur inom den Nederländska polisen⁹

För närvarande (2013) pågår en stor omorganisation i Nederländska polisen, där samtliga polismyndigheter slås ihop till en myndighet. För intervju- och förhørsutbildningen innebär detta att kurserna *Djupintervju* och *Förbereda och utföra*

9 Informationen om den kommande utbildningsstrukturen i Nederländerna har erhållits via intervju med ansvariga.

komplexa intervjuer försvinner och ersätts av *Programmet för Professionell Intervju*. Detta program kommer att bestå av 11 moduler, där det i varje modul finns en blandning av teori, praktiska övningar och praktiskt utförande på arbetsplatsen, med feedback från kollegor och/eller lärare.

England/Wales

Organisation och struktur

Det finns 43 regionala polismyndigheter i England/Wales¹⁰ och det politiska ansvaret för polisen vilar på inrikesministeriet *Home Office*. Poliskårerna övervakas av den centrala myndigheten *Her Majesty's Inspectorate of Constabulary*. Sju övergripande polisiära samarbetsorgan har bildats genom överenskommelser mellan polismyndighetscheferna. Dessa organ är inte egna myndigheter, utan består av poliser och civilanställda från de regionala polismyndigheterna och de ansvarar främst för understöd och underrättelsesamordning. De är: *Association of Chief Police Officers Vehicle Crime Intelligence Service* (fordonsbrott); *National Ballistics Intelligence Service* (vapenbrott); *National Counter Terrorism Security Office* (antiterrorism); *National Domestic Extremism Team* (inhemsk extremism); *National Extremism Tactical Co-ordination Unit* (insatser mot extremism); *National Public Order Intelligence Unit* (kravaller); *National Wildlife Crime Unit* (jaktbrott).

Personal

I England/Wales finns det drygt 143 000 poliser, 79 000 civilanställda och 17 000 så kallade *Police Community Support Officers (PCSO)*. En PCSO är en hjälppolis med begränsade befogenheter. Dessutom finns det över 14 000 frivilliga reservpoliser (*Special Constables*).

Utbildning

I England/Wales finns ett välutvecklat utbildningssystem där *The National Strategic Steering Group on Investigative Interviewing (NSSGII)* har till uppgift att säkerställa implementering och utveckling av de mest effektiva intervju- och förhörsmetoderna. Vidare är dess roll att säkerställa att ett konsekvent och professionellt förhållningssätt har anammats av polisen. Förhållningssättet ska tåla rättslig och akademisk granskning och ingjuta allmänhetens förtroende. NSSGII ska ge ledning gällande utveckling av policy, praxis och förfarande för att säkerställa att intervju/förhör med vittnen, offer och misstänkta följer principerna bakom *Investigative Interviewing* (se *National Investigative Interviewing Strategy*, 2009).

För att upprätthålla ett professionellt arbete efter genomgången utbildning utser *National Policing Improvement Agency (NPIA)* en nationell intervjusamordnare (*National Interview Coordinator*). Intervjusamordnaren erbjuder rådgivning i

10 Skottland och Nordirland har i polisiärt och rättsligt avseende självständiga organisationer.

samband med drift, utbildning och politiska frågor; samordnaren assisteras av ett antal ACPO-godkända intervjurådgivare (*ACPO = Association of Chief Police Officers*).

På regional nivå ska varje poliskår utse en förespråkare för *Investigative Interviewing*. Respektive förespråkare är del av ett nationellt nätverk som främjar *Investigative Interviewing* som en grundkompetens inom polisen. I rollen som förespråkare ligger att: (a) övervaka pågående implementering och underhåll av *National Investigative Interviewing Strategy* (NIIS), (b) identifiera innovationer, (c) stödja bästa praxis och (d) sprida information.

Vidare utser varje ACPO-region en samordnare för *Investigative Interviewing*. Samordnaren stödjer förespråkaren för *Investigative Interviewing* inom sin region genom att främja NIIS och sprida god praxis (se *National Investigative Interviewing Strategy*, 2009).

Förhörsmetodik i grundutbildningen

På grundnivå förses polisstudenter med teori och praktiska inslag som kvalificerar dem att hålla förhör (som tidigare sagts, i England/Wales alltid kallade intervjuer) i prioriterade brott och mängdbrott. Under kursen ska studenten planera och förbereda sig för en intervju genom att utveckla en intervjustrategi, bedöma huruvida den misstänkte kan intervjuas och i så fall hur (t.ex. med avseende på ålder och funktionsnivå). Vidare ska studenten genomföra intervjun i enlighet med lagstiftning, policy och andra riktlinjer för intervjutekniker. Slutligen förväntas studenten utvärdera intervjun (inklusive sin egen prestation) och vidta nödvändiga ytterligare åtgärder i samband med utredningen. Med andra ord är de tre centrala delarna av kursen följande: (a) *att planera och förbereda för en intervju med en misstänkt*, (b) *att utföra själva intervjun*, och (c) *att utvärdera intervjun samt vidta ytterligare åtgärder efter intervjun*.

Beträffande förhör med vittnen och målsägande gäller i stort sett samma principer (se Operational module 6a Prepare, Conduct and Evaluate Interviews, Witness/Victim, 2007 och Operational module 6b Prepare, Conduct and Evaluate Interviews, Suspect, 2007). När grundutbildade senare ska anställas får de två veckors uppdatering av intervju med misstänkt, vittnen och offer. De tränas med hjälp av PEACE-modellen och därutöver genomför de intervjuer på arbetsplatsen som provanställda poliser. De får feedback på sin prestation både av lärare och handledare.

Förhörsmetodik i vidareutbildningen

I vidareutbildningen gäller samma struktur som i grundutbildningen, förutom när det gäller sista steget i utbildningen (se nedan). Efter den första förhørsutbildningen inom grundutbildningen är nästa steg i utbildningen förhör/intervju i komplexa utredningar – en kurs med fokus på förhör (intervjuer) med misstänkta och en kurs med fokus på intervjuer med vittnen och målsägande (se *Conduct serious and complex investigations*, 2008). Nästa steg i utbildningen är två specialistkur-

ser, den ena berör offer och vittnen med exempelvis allvarliga inlärningsssvårigheter, i den andra kursen utbildas poliser att hålla förhör med misstänkta i särskilt allvarliga fall, t.ex. mord. Sista kursen i detta utbildningssystem gäller att hantera och samordna intervjuer för allvarliga, komplexa eller större utredningar. Syftet är att deltagarna ska utveckla sin förmåga att ge råd, leda och samordna intervjuer/förhör. Det kan exempelvis röra sig om (a) samordning av förhör när flera misstänkta har identifierats, (b) i vilken ordning man bör intervjua brottsoffer, vittnen och misstänkta, och (c) utvärdera intervjuplaner. De fyra centrala delar som ingår i kursen är att (1) Ge strategisk rådgivning om intervjuprocesser; (2) Samordna intervjuprocesser; (3) Övervaka intervjuprocesser, och (4) Utvärdera intervjuprocesser (Interview Adviser Development Programme, 2007).

För att bli antagen till vidareutbildningen måste deltagaren ha avslutat föregående kurs gällande intervjuer med misstänkta, vittnen och offer. Detta ska finnas dokumenterat via en portfolio som har fyllts på under utbildningens gång. Innan kursstart krävs att deltagarna förvärvar kunskap om relevant lagstiftning, riktlinjer och praxis. Kurslitteraturen delas ut i god tid före kursstart, för att göra det möjligt för deltagarna att i förväg studera detta material.

Kurserna inleds med traditionell undervisning där lärarna går igenom relevant lagstiftning och riktlinjer samt ger praktisk träning inom förhörsmetodik. Efter detta bedöms deltagarna av lärare och överordnade på arbetsplatsen efter specifika nationellt antagna kriterier. Kursdeltagarna genomgår en samlad bedömning på arbetsplatsen mot slutet av kurserna. Först när kursdeltagaren har visat sin kompetens på ett tillfredställande sätt blir han/hon godkänd på kursen. Alla moment i kurserna bedöms kontinuerligt och läraren formar undervisningen efter kursdeltagarnas inlärningsbehov. Detta innebär att det inte finns några godkänd/underkänd-moment i kurserna förrän den slutliga bedömningen äger rum. Efter kursen ska deltagarna med jämna mellanrum visa att de fortfarande besitter den kompetens de har utvecklat under kursen.

Nuvarande läroplaner är utformade av NPJA och är kopplade till *Criminal Justice National Occupational Standards* (CJNOS) som utformar målen för varje kurs. Läroplanen är en vägledning och vissa myndigheter kan lägga till ytterligare element i utbildningen, men de grundläggande delarna som föreslås av NPJA ska inkluderas. Syftet med nationella läroplaner är att kurserna ska vara likvärdiga oavsett vilken polismyndighet som erbjuder dem.

I England/Wales används en utvärderingsmodell som kallas för *Kirkpatrick*, i syfte att mäta utbildningseffekter. Kirkpatrick är den internationellt mest använda och erkända modellen för att utvärdera utbildnings- och träningseffekter (se Kirkpatrick, 1994 för en genomgång av modellen). Dessa mäts på flera nivåer: (1) deltagarna ges möjlighet att omedelbart efter utbildningens slut lämna in ett formulär där de kan återge sina reaktioner på utbildningen samt en online-utvärdering efter en längre period av reflektion, (2) kunskaperna som har erhållits under kursen ska användas på arbetsplatsen och bedöms av kollegor, lärare eller chefer, och (3) prestationen bedöms också genom intervjuer med deltagaren, handledare och kolleger mellan 3 och 6 månader efter avslutad kurs.

Norge

Organisation och struktur

Den norska polisen är uppdelad i 27 regionala polisdistrikt och samtliga distrikt är indelade i lokala polisenheter. Varje regionalt polisdistrikt leds av en polischef som är ansvarig för alla polisens uppgifter, budget och resultat. Lokala polisenheter är underliggande enheter som leds av en lokal polischef. Vissa distrikt, främst de största städerna, har egna utförande- och verkställande myndigheter, som leds av ett verkställande ombud. I andra distrikt är det polischefen som ansvarar för utförandet.

Personal

13 000 anställda, varav 8 000 är poliser och 5 000 civila.

Utbildning

Den norska polishögskolan erbjuder ett 3-årigt program som leder till en kandidatexamen. Programmet syftar till att ge en bred teoretisk och praktisk grund för polisens arbete. Polishögskolan erbjuder också 2-årig magisterutbildning i Police Science. Denna utbildning ger 120 poäng (European Credit Transfer System, ECTS) och är utformad för att möta behovet av forskningskompetens inom polisväsendet. Polisutbildning i Norge bygger på principen att studenterna ska bli generalister. Detta innebär att studenterna ges grundläggande kunskaper om polisens olika arbetsuppgifter. Således sker det ingen specialisering inom ramen för grundutbildningen.

Förhörsmetodik i grundutbildningen

Under det första året på grundutbildningen läser studenterna kurserna *Rapport- och utredningslära* och *Kriminalteknik* som består av tre högskolepoäng vardera. Målen för kurserna är bland annat att studenterna ska ha kunskap om syftet med en polisutredning, förhörprocessen samt kunskaper kring förhör med misstänkta. I *Rapport- och utredningslära* förväntas studenterna arbeta ca 90 timmar med kursen. I dessa timmar ingår föreläsningar, grupparbeten och individuella arbeten. Det som betygsätts (G-U) är individuella skriftliga uppgifter. När det gäller kursen *Kriminalteknik*, förväntas studenterna även här arbeta ca 90 timmar med kursen. Tonvikten ligger på praktiska övningar där studenterna deltar aktivt, men det ingår också föreläsningar, grupparbeten och individuella arbeten. Examinationen består av en skriftlig tentamen och betygsätts från A-F (se kursplan för kandidatutbildningen, B1, 2012).

Under det andra året ska studenterna först och främst tillämpa förvärvade kunskaper från första året på praktiska moment gällande förhör och utredningar. Utredningskursen under andra året omfattar 10 högskolepoäng; här ska studenten lära sig att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera förhör samt utföra grundläggande undersökningar på brottsplatsen. Studenterna förväntas arbeta

drygt 300 timmar med kursen. Under den här tiden praktiserar studenten på en utredningsenhet under sex veckor. Under perioden ska studenten utföra ett förhör som utvärderas i detalj av lärarna (se kursplan för kandidatutbildningen, B2, 2012).

Det tredje året erbjuder en kurs om 12 högskolepoäng som behandlar utredningsarbetet. Kursen består av straffrätt och straffprocess, rapport- och utredningslära, psykologi och kriminalteknik. Efter avslutad kurs ska studenterna bland annat kunna diskutera relationen mellan psykologisk teori och praktiskt genomförande av ett förhör, tillämpa forskningsbaserade kommunikationstekniker, utvärdera förhørsprocessen samt tillämpa och motivera viktiga taktiska och tekniska utredningsmetoder, inklusive förhör. Det förväntas att studenterna arbetar drygt 350 timmar med kursen; detta inkluderar deltagande i undervisning, handledning, grupparbeten och självstudier. Examinationen består av två skriftliga arbeten, ett i grupp och ett individuellt; betyg (A-F) sätts på en individuell muntlig presentation (se Kursplan för kandidatutbildningen, B3, 2012).

Förhörsmetodik i vidareutbildningen

Vidareutbildningen består av en veckas lång förhörskurs (ca 30 timmar) som behandlar de olika delarna av KREATIV, samt falska erkännanden och beslutsfällor för utredare. Före kursveckan har kursdeltagarna läst obligatorisk litteratur. Dessutom har deltagarna en heldag med olika förhørs- och intervjuövningar. För att få ut kursbevis ska deltagarna ha (1) skrivit ett diskussionsunderlag utifrån angiven kurslitteratur, (2) i förväg genomgått utbildning i användning av teknisk utrustning för ljud- och videoinspelning av förhör, (3) deltagit aktivt under hela utbildningen och (4) visat förståelse för och handlat enligt utbildningens grundprinciper i de praktiska övningarna. De som är behöriga att söka kursen är personal (poliser och civila) som har förhör eller uppföljning och kvalitetssäkring av förhör som en av sina huvuduppgifter. Jurister och utredningschefer uppmuntras också att söka till denna kurs (se Utbildning i förhörsteknik, steg 1, 2009). I nuläget håller Polishögskolan på att utveckla en ny förhörsutbildning som bygger på KREATIV och kommer att ligga till grund för nya inriktningar när det gäller förhör och intervjuer. Exempel på sådana nya inriktningar är intervju med tolk, förhör med icke samarbetsvilliga personer, intervju med barn och ungdomar samt förhör med sårbara personer (t.ex. personer med kognitiva funktionsnedsättningar). Dessutom pågår ett arbete med att i högre grad utvärdera effekterna av utbildningen¹¹.

11 Informationen kring den kommande förhörsutbildningen i Norge har erhållits via intervju med utbildare på vidareutbildningen.

4. Svenska förhållanden i internationell belysning

För att utvinna så mycket som möjligt av den internationella jämförelsen identifierades ett antal dimensioner som alla är relevanta vad gäller utbildning i förhör med misstänkta. Dimensionerna valdes utifrån två principer: dels är de möjliga att objektivt jämföra, dels är de viktiga för en högkvalitativ utbildning. I Tabell 1 sammanfattas dimensionerna och utfallet av den internationella jämförelsen. I den följande texten kommenteras utfallet av den internationella jämförelsen och därefter lyfter vi fram ett antal andra observationer som inte lika lätt låter sig formuleras i tabellform.

Tabell 1. Jämförelse mellan Sverige, Nederländerna, England/Wales och Norge med avseende på olika dimensioner med relevans för grund- och vidareutbildning

Dimension	Sverige	NL	E/W	Norge
En modell för förhör som styr utbildningen	Nej	Ja	Ja	Ja
Rekommendationer i linje med forskning	Ja	Ja	Ja	Ja
Länk grund- och vidareutbildning	Delvis ¹	Ja	Ja	Ja
Progression inom vidareutbildningen	Delvis ²	Ja	Ja	Ja
Kunskapskontroll grundutbildning	Ja	Ja	Ja	Ja
Kunskapskontroll vidareutbildningen	Delvis ³	Ja	Ja	Oklart ⁴
Nationell samordning pedagogik grundutb.	Oklart ⁵	Ja	Ja	Ja
Nationell samordning pedagogik vidareutb.	Nej	Ja	Ja	Ja
Nationell samordning innehåll grundutb.	Ja	Ja	Ja	Ja
Nationell samordning innehåll vidareutb.	Nej	Ja	Ja	Ja
Mäts effekter av vidareutbildningen?	Nej	Nej	Ja	Nej

1 Endast vid PHS Solna.

2 Endast inom utbildningarna i Västra Götaland.

3 Delvis eftersom vidareutbildningarna har olika upplägg.

4 Oklart då det för närvarande pågår en omstrukturering av vidareutbildningen i Norge.

5 Framgår ej av materialet.

Skillnader

Den viktigaste skillnaden mellan Sverige och de tre jämförelseländerna är att det i Sverige inte finns någon antagen modell för förhör med misstänkta som genom-syrar hela utbildningen och den praktiska verksamheten. I de tre jämförande länderna har man på högsta instans fattat policybeslut om vilken modell förhörs-verksamheten ska baseras på, och därefter sett till att både nya och mer erfarna

förhørsledare utbildas efter just den modellen. Att man i Sverige saknar ett *modell-tänkande* för förhör med misstänkta påverkar också utfallet för andra närliggande dimensioner. För det första så verkar samordningen mellan grund- och vidareutbildning vara klart mer utvecklad i de tre jämförande länderna än i Sverige. I England/Wales, Norge och Nederländerna är utbildningen gällande förhör med misstänkta likvärdig oavsett var i landet poliser utbildas. Detta gäller sakinnehållet i kurserna, det pedagogiska upplägget så väl som kunskapskontrollen. För det andra är progressionen inom vidareutbildningen tydlig i de tre jämförande länderna, medan den i Sverige framstår som tämligen oklar. Kort sagt, i Sverige finns inget nationellt, generellt utbildningssystem där en kurs leder till en annan som i sin tur är behörighetsgivande för nästa kurs, osv. Detta får konsekvensen att länken mellan grund- och vidareutbildningen är svagare och otydligare i Sverige än i de tre jämförande länderna. Intrycket är att i Sverige så står det tämligen fritt att för den enskilde utbildningsanordnaren/kursansvarige bestämma utbildningens sakinhåll och pedagogiska format. I viss mån märks detta på grundutbildningen, men det är framför allt inom vidareutbildningen som de subjektiva inslagen blir tydliga.

Likheter

När det gäller den förhörsmetodik som lärs ut finns det vissa likheter mellan Sverige och de jämförande länderna, exempelvis förespråkandet av den brittiska PEA-CE-modellen. Precis som i de tre jämförande länderna är de rekommendationer och principer för förhör med misstänkta som lärs ut i Sverige i linje med vad forskningen visar. I samtliga undersökta länder tar man tydligt avstånd från Reid-tekniken och liknande manipulativa tekniker. Grundutbildningarna verkar i samtliga länder följa likartade och nationellt samordnade principer om kunskapskontroll.

Övriga observationer

I både England/Wales och Nederländerna gäller att en viss genomgången vidareutbildning leder till möjlighet att avancera till ny befattning. Annorlunda uttryckt: det är krav på en viss utbildning för att få arbeta med svårare eller mer specifika och kunskapskrävande typer av ärende. Detta är inte fallet i varken Sverige eller Norge.

I Sverige och de övriga länderna har kursledarna insett vikten av praktiska övningar gällande förhörsmetodik. De flesta av de utbildningsgivare och kursansvariga vi talat med vidhåller detta som ett av de viktigaste inslagen i förhørsutbildningen. Dock är detta inte ett krav inom varken grundutbildningen eller de olika vidareutbildningar som erbjuds i Sverige.

En aspekt där England/Wales sticker ut i jämförelsen är att där arbetar de utbildningsansvariga aktivt för att mäta effekterna av utbildningen. Man har alltså avsatt resurser för att kontrollera i vilken utsträckning kunskaper och färdigheter får genomslag och gör skillnad efter avslutad utbildning.

5. Slutsatser och framåtblickande observationer

I rapportens avslutande del presenterar vi först kartläggningens viktigaste slutsatser och därefter erbjuder vi några framåtblickande observationer och rekommendationer.

Slutsatser

En observation gällande situationen i Sverige är att det finns ett flertal personer vid de olika utbildningsinstanserna och myndigheterna (på grund- och vidareutbildningsnivå) som är både kunniga och intresserade, och i många fall tagit egna initiativ till kurs- och utbildningsutveckling. Dessa personer har läst in delar av den vetenskapliga litteraturen och på olika sätt försökt att implementera viktiga fynd i sina respektive utbildningar. Tydligt är att de idag utbildningsansvariga är mycket influerade av PEACE-modellen; det är den som i mångt och mycket har styrt de nuvarande kursernas innehåll.

Det mönster som framträder vid en jämförelse mellan Sverige, Nederländerna, England/Wales och Norge vad gäller utbildningen om förhör med misstänkta är att: (1) Skillnaderna är små mellan Nederländerna, England/Wales och Norge; (2) De svenska förhållandena matchar i vissa avseenden väl de förhållanden som råder i de jämförande länderna, i andra avseenden avviker de svenska förhållandena kraftigt från vad som gäller i de tre övriga länderna.

Precis som i Nederländerna, England/Wales och Norge, gäller att i Sverige

- tar man inom både grund- och vidareutbildning kraftigt avstånd från manipulativa och oetiska förhörstekniker (t.ex. Reid-tekniken)
- är ambitionen att utbildningen ska ha en nära koppling till den forskning som finns inom området
- är den kurslitteratur som används av tämligen hög vetenskaplig nivå
- kännetecknas grundutbildningen av kunskapskontroll

Sverige skiljer sig från de jämförande länderna på så vis att det i Sverige helt eller delvis saknas

- en övergripande och allmänt accepterad modell för hur man bör strukturera och genomföra förhör med misstänkta
- en tydlig länk mellan grund- och vidareutbildning
- en nationell samordning för vidareutbildningen, både vad gäller sakinnehåll och pedagogiskt format
- en tydlig linje för progression inom vidareutbildningen
- kunskapskontroll inom vissa av vidareutbildningarna

Avslutningsvis vill vi lyfta fram ytterligare tre slutsatser. För det första ger merparten av de intervjuade personerna uttryck för en medvetenhet om flera av de brister som vår kartläggning visar. Flera av de intervjuade påpekar också att dessa brister är allvarliga och att de därför bör adresseras. För det andra finns i England/Wales och Nederländerna en tydlig koppling mellan att ha genomgått olika typer av vidareutbildningar och möjligheter till ny, mer kvalificerad befattning. I Sverige och Norge är motsvarande koppling otydligare. För det tredje är det endast i England/Wales som man gjort systematiska insatser att mäta de långsiktiga effekterna av de förhållsutbildningar som genomförts, så kallade effektutvärderingar. I Sverige, Norge och Nederländerna är ambitionsnivån vad gäller utvärdering tämligen låg, och man verkar i dagsläget nöja sig med de kursutvärderingar som deltagarna fyller i mot slutet av respektive kurs.

Framåtblickande observationer

Vår uppfattning är att Polisen i Sverige bör inrätta en övergripande modell för förhör med misstänkta, i ljuset av de goda exempel som vi funnit i kartläggningens jämförelse-länder. Etablerandet av en sådan modell skulle sannolikt lösa merparten av de problem och brister som framkommit i vår kartläggning. För det första skulle det bidra till att skapa en tydlig och logisk länk mellan grund- och vidareutbildning. För det andra skulle en sådan modell bidra positivt till nationell samordning av vidareutbildningen. Kort sagt så skulle det inte längre vara möjligt för respektive utbildningsgivare (kursansvarig) att fritt bestämma sakinnehållet i de förhållsleddarutbildningar som erbjuds. En generell modell skulle också bidra till att säkerställa kontinuiteten i utbildning vad gäller förhör med misstänkta; där utbildningens innehåll inte längre skulle bli en spegling av den person som för tillfället är ansvarig. För det tredje skulle en sådan förhållsmodell utgöra stöd för att nå fram till en tydlig linje för progression inom vidareutbildningen; där vidareutbildning på lägre nivå skulle behandla modellens grundläggande bitar och där vidareutbildning på avancerad nivå skulle behandla modellens bidrag till mer komplexa och krävande ärenden. För det fjärde skulle inrättandet av en sådan modell utgöra en naturlig grund för både kunskapskontroll och mer omfattande effektutvärderingar. Centralt är att förhållsmodellens syften sträcker sig bortom att vara ett verktyg för utbildning och samordning; ett annat och mycket viktigt syfte är att skapa ökad kvalitet i de förhör som dagligen hålls med personer som misstänkts för brott. Annorlunda uttryckt är målsättningen att inrättandet av en övergripande förhållsmodell ska medföra direkta förbättringar för det operativa och dagliga utredningsarbetet.

Vi menar att en övergripande modell för förhör med misstänkta bör uppfylla flera högt ställda krav. För det första måste modellen förstås leva upp till förundersökningens grundläggande *juridiska reglering*, men också vara anpassad till domstolens processrättsliga verklighet. För det andra måste modellen självfallet uppfylla grundläggande *etiska krav*. För det tredje måste modellen uppfylla höga krav på *användbarhet*: modellens generella principer måste kunna översättas till

enskilda ärenden. För det fjärde bör modellen vara *flexibel* så till vida att dess mer grundläggande principer kan appliceras i enklare ärenden, och att modellen dessutom rymmer mer avancerade dimensioner som kan appliceras i mer komplexa ärenden. För det femte bör modellen ha en naturlig och logisk *koppling till övriga delar i utredningsarbetet*. Det måste finnas en dynamik på så vis att utredningsarbetet genererar värdefull information att använda under förhör och att utfallet av förhör leder utredningen i rätt riktning. För det sjätte måste modellen givetvis vara *forskningsanknuten*. Avslutningsvis måste modellen vara öppen för *löpande revidering*.

Eftersom den engelska PEACE-modellen fått ordentligt fäste inom den svenska grundutbildningen skulle den utgöra en logisk och naturlig startpunkt för arbetet med en nationellt gemensam modell för förhör med misstänkta. Noterbart är dock att även om PEACE-modellen är en allmänt erkänd modell för intervjuer, inkluderar den inte några direkta anvisningar kring strategiska och taktiska aspekter vad gäller förhör med misstänkta. Vi menar att det inte är möjligt att nå fram till en tillfredställande nationell modell för förhör med misstänkta enbart genom att översätta PEACE-modellen till svenska. PEACE-modellen skulle kunna utgöra en värdefull plattform men den behöver kompletteras med komponenter och dimensioner specifikt inriktade på förhör med misstänkta. Insikten om att PEACE-modellen är nödvändig, men inte tillräcklig, är något som präglat utvecklingsarbetet i både Nederländerna och Norge.

I Sverige finns en intressant och konkret utgångspunkt för arbetet med att bygga ut PEACE-modellen. En av de absoluta grundstenarna i kursen *Avancerad Förhørsledarutbildning* (som under många år gavs i regi av Kriminalkommissarie Royne Nilsson) utgjordes av ett antal specifika och guidande principer för hur förhørsledaren effektivt kan och bör använda kritisk bakgrundsinformation (bevis) vid förhör av misstänkta (Nilsson, 2010). Vår bedömning är att dessa guidande principer utgör ett arv som inte bör gå förlorat; detta arv bör ingå som en central del i utvecklandet av en svensk gemensam förhørsmodell.

Från andra nu existerande kurser, t.ex. *Intervju- och förhörsmetodik* vid vidareutbildningen PHS, kan man inspireras av utvecklandet av mer generella principer för utbildning inom området, såsom en koppling till högskoleutbildning och en ökad forskningsanknytning. Dessutom har kursansvariga aktivt arbetat med internationell anknytning, främst med inspiration från och kontakter med framstående brittiska experter.

Arbetet med att ta fram en generell förhørsmodell av det slag vi förespråkar bör inte utan vidare tilldelas de som idag arbetar som lärare vid landets polishögskolor eller de som (mer eller mindre permanent) är kursansvariga för olika vidareutbildningar i förhörsmetodik. Vi föreslår att utvecklingsarbetet leds av en grupp där flera olika kompetenser finns representerade. Precis som när man i Norge arbetade fram sin modell för förhör (KREATIV) så bör en sådan grupp inkludera personer med stor erfarenhet av faktiska förhör. Det är också rimligt att gruppen inkluderar sakkunnig forskare, erfaren åklagare, erfaren försvarsadvokat samt person(er)

med stor erfarenhet av utbildning i förhör med misstänkta. En förutsättning för att en generell förhörsmodell ska få genomslag i organisationen och förmå genomföra både utbildningar i förhörsteknik och praktiskt utredningsarbete är att arbetet med att ta fram modellen sköts på ett rakt igenom professionellt sätt.

Vi bedömer utvecklingsmöjligheterna som mycket goda vad gäller att också Sverige skall nå fram till en gemensam förhörsmodell: dels finns en stor nationell potential i form av engagerade polislärare, utbildare med mångårig erfarenhet, många kompetenta förhørsledare och forskare i den internationella frontlinjen, dels finns goda exempel att inspireras av på mycket nära håll, t.ex. i Norge.

Referenser

- Avancerad brottsutredare*. (2012). Polismyndigheten i Stockholms län.
- Basutbildning*. (2011). Polismyndigheten i Skåne, HR-enheten.
- Bedrägeriutbildning, grund*. (2012). Polismyndigheten i Stockholms län.
- Conduct serious and Complex investigations*. (2008). NPIA.
- Fahsing, I. A., & Rachlew, A. A. (2009). Investigative Interviewing in the Nordic Region. In T. Williamson, B. Milne, and S. Savage (Eds), *International Developments in Investigative Interviewing*. Cullumpton: Willan Publishing.
- Fisher, R. P. & Geiselman, R. E. (1992). *Memory-Enhancing Techniques for Investigative Interviewing: The cognitive interview*. Springfield, Illinois: Charles C Thomas Publisher.
- Fisher, R. P., Ross, S. J., & Cahill, B. S. (2010). Interviewing witnesses and victims. In P.A. Granhag (Ed.) *Forensic psychology in context: Nordic and International approaches* (pp. 56-74). Cullumpton: Willan Publishing.
- Förundersökningsledarutbildning*. (2011). Polismyndigheten i Stockholms län.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. Chichester: Wiley.
- Granhag, P. A. & Hartwig, M. (2008). A new theoretical perspective on deception detection: On the psychology of instrumental mind-reading. *Psychology, Crime & Law*, 14, 189—200.
- Granhag, P. A., & Vrij, A. (2010). Interviewing to detect deception. In P. A. Granhag (Ed.) *Forensic psychology in context: Nordic and International approaches* (pp. 75—93). Cullumpton: Willan Publishing.
- Hartwig, M., Granhag, P. A., & Strömwall, L. A. (2007). Guilty and innocent suspects' strategies during police interrogations. *Psychology, Crime & Law*, 13, 213—227.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., & Jayne, B. C. (2011). *Criminal interrogation and confessions* (5th ed.). Jones and Bartlett.
- Interview Adviser Development Programme*. (2007). NPIA.
- Intervju- och förhörsmetodik*. (2010). Solna: Polishögskolan.
- Introduktion för brottsutredare*. (2012). Polismyndigheten i Stockholms län.
- Kassin, S. M. (2005). On the psychology of confessions: Does innocence put innocent at risk? *American Psychologist*, 60, 215-228.

Kirkpatrick, D. L. (1994). *Evaluating training programs: The four levels*. San Francisco: Berrett-Koehler.

Kursplan för kandidatutbildningen, B1. (2012). Oslo: Polishögskolan.

Kursplan för kandidatutbildningen, B2. (2012). Oslo: Polishögskolan.

Kursplan för kandidatutbildningen, B3. (2012). Oslo: Polishögskolan.

Milne, B., & Powell, M. (2010). Investigative Interviewing. In J. M. Brown, & E. A. Campbell (Ed), *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology* (ss. 208-214). Cambridge: Cambridge University Press.

National Investigative Interviewing Strategy: Briefing paper. (2009). NPIA.

Nilsson, R. (2010). *How to use the evidence when interrogating suspects*. High Value Detainee Interrogation Group (HIG, FBI). HIG Research Symposium: Interrogation in the European Union, Washington, DC

OP6 (a) Prepare, Conduct and Evaluate Interviews, Witness/Victim. (2007). NPIA.

OP6 (b) Prepare, Conduct and Evaluate Interviews, Suspect, (2007). NPIA.

Policing in the Netherlands (2009). Police and Safety Regions Department Ministry of the Interior and Kingdom Relations.

Polisens årsredovisning. (2011). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Polisiärt arbete 1. (2011). Linnéuniversitetet: Styrelsen för Polisutbildningen.

Polisiärt arbete A. (2012). Solna: Polishögskolan.

Polisiärt arbete A. (2011) Umeå universitet: Enheten för Polisutbildningen.

Polisiärt arbete C. (2012) Umeå universitet: Enheten för Polisutbildningen.

Rachlew, A. A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning – Noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak*. Det juridiske fakultet. Universitetet i Oslo.

Shepherd, E. (1993). Resistance in interviews: The contribution of police perception and behavior. *Issues in Criminological and Legal Psychology*, 18, 5–12.

Strömwall, L. A., Hartwig, M., & Granhag, P. A. (2006). To act truthfully: Non-verbal behaviour and strategies during a police interrogation. *Psychology, Crime & Law*, 12, 207 – 219.

Ungdomsutredarutbildning. (2011). Polismyndigheten i Stockholms län.

Utbildning för ungdomsutredare. (2011). Solna: Polishögskolan.

Utbildning i förhörsteknik, steg 1. (2009). Oslo: Polishögskolan.

Utbildningsplan för polisprogrammet. (2011). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer. (2008). Solna: Polishögskolan.

Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdomar. (2008). Solna: Polishögskolan.

Van Koppen, P. J. (2008). Blundering justice: The Schiedam Park Murder. In R. N. Kocsis (Ed). *Serial murder and the psychology of violent crimes* (pp. 207-228). Totowa, NJ: Humana.

Vidareutbildning för brottsutredare. (2011). Polismyndigheten i Stockholms län.

Vidareutbildning för förhørsledare/GOB-utredare. (2011). Solna: Polishögskolan.

Vrij, A & Granhag, P.A. (2012). Eliciting cues to deception and truth: What matters are the questions asked. [Invited target article]. *Journal of Applied Research in Memory & Cognition*, 2, 110-117.

Vrij, A. (2008). *Detecting lies and deceit: Pitfalls and opportunities* (2nd ed). Chichester: Wiley.

Williamson, T., Milne, R. & Savage, S. (2009). *International Developments in Investigative Interviewing*. Cullumpton: Willan Publishing.

Polisen

Utgivare

Rikspolisstyrelsen

Produktion

Polisens verksamhetsstöd,
Informationsenheten

Beställning

Rikspolisstyrelsen

Kundcentrum, telefon 114 14

Dnr: VLK-714-3588/11

ISBN: 978-91-867 91-21-6

Upplaga

300 ex

Tryck

RPS Tryckeri,
december 2013

Grafisk form

Citat

Foto

Rikspolisstyrelsen

